

ХУУЛИАР ТОГТООСОН УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТӨРИЙН БАЙГУУЛАЛТЫН БАЙНГЫН ХОРООНЫ ЭРХЛЭХ АСУУДЛЫН ХҮРЭЭ БА БУСАД ОРНЫ ПАРЛАМЕНТЫН ДОТООД АЖИЛ ХАРИУЦСАН БАЙНГЫН ХОРООНЫ ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ (ХАРЬЦУУЛСАН СУДАЛГАА)

П. Амаржаргал

Улсын Их Хурлын Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны дарга А.Бакей гишүүний 8/1872 тоот захиалгын дагуу энэхүү харьцуулсан судалгааг үндсэн хоёр асуудлын хүрээнд гүйцэтгэв. Нэгдүгээрт, Улсын Их Хурлын төрийн байгуулалтын байнгын хорооны эрхлэх чиг үүргийн шинжилгээ, Хоёрдугаарт, Парламентын дотоод ажил хариуцсан байнгын хорооны эрх зүйн зохицуулалтын талаархи дэлхийн 6 орны харьцуулсан судалгааг гүйцэтгэв. Мөн ашигласан материалыг хавсаргав.

Судалгааны нэг дэх хэсэгт Улсын Их Хурлын төрийн байгуулалтын байнгын хорооны чиг үүрэгтэй холбоотой эрх зүйн зохицуулалтыг дэлгэрүүлэн авч үзэв. Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 25.4, 27.6 дахь заалтууд болон Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 5 дахь хэсэгт заасан Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны чиг үүрэг нь бусад хууль тогтоомжийн зохицуулалттай хэрхэн холбогдож байгааг авч үзэхэд, Хууль тогтоомжийн хүрээнд Монгол Улсын Их Хурал түүнээс томилогддог байгууллага болох Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Цэц, Монгол Улсын Төв банк /Монголбанк/, Монгол Улсын Засгийн газар, Төрийн албаны төв байгууллага /Төрийн албаны зөвлөл/, Санхүүгийн зохицуулах хороо, Үндэсний аудитын газар, Олон нийтийн радио телевиз, Сонгуулийн Ерөнхий хороо болон ард түмнээс сонгогдсон Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн институтын хүрээнд үйл ажиллагааны үндсэн чиглэлээр тодорхой хуулийн зохицуулалтууд тусгагдсан байна.

Судалгааны хоёр дахь хэсэгт Польш, Их Британи, Энэтхэг, Япон, ХБНГУ, Австри зэрэг 6 улсын парламентын үйл ажиллагааг зохицуулсан хууль, дүрэм журмуудаас дотоод ажил хариуцсан байнгын хорооны эрх зүйн зохицуулалтыг түүвэрлэн орчуулж судаллаа. Улс орон бүрт Парламентын дотоод асуудал хариуцсан байнгын хороо нь өөр өөрөөр нэрлэгдэх боловч тухайн орныхоо Үндсэн хуулийн холбогдолтой дотоод асуудал, төрийн байгууллагатай холбогдох дотоод асуудал, өдөр тутмын асуудлыг хамаарч байгаа нь харагдаж байна.

Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны үйл ажиллагааны чиглэл түүнд холбогдох хуулийн зохицуулалт

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 25.4, 27.6 дахь заалтууд болон Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 5 дахь хэсэгт зааснаар Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны эрхлэх асуудлын хүрээнд дараахь асуудлууд хамаарч байна. Үүнд:

- 20.5.1. Төрийн эрх барих дээд болон гүйцэтгэх дээд байгууллага, Ерөнхийлөгчийн асуудал;
- 20.5.2. Улсын Их Хурал, Ерөнхийлөгч, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын сонгууль;
- 20.5.3. Монгол Улсын засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлага, зохион байгуулалт, үйл ажиллагаа, хилийн цэс;
- 20.5.4. Төрийн алба;
- 20.5.5. Төрийн бэлгэ тэмдэг, төрийн дуулал;
- 20.5.6. Ард нийтийн санал асуулга;
- 20.5.7. Төр, сүм хийдийн харилцаа;

- 20.5.8. Хэвлэл мэдээллийн хараат бус байдал;
- 20.5.9. Төрийн ба төрийн бус байгууллага, улс төрийн намтай харилцах;
- 20.5.10. Гишүүний бүрэн эрхийн асуудал;
- 20.5.11. Гишүүний ёс зүй;
- 20.5.12. Гишүүний хөдөлмөр, ахуйн асуудал;
- 20.5.13. Улсын Их Хурал, гишүүний төсвийн төлөвлөлт, гүйцэтгэлийн хяналт;
- 20.5.14. Гишүүний хөрөнгө, орлогын мэдүүлэг;
- 20.5.15. Чуулганы хуралдааны дэгийн асуудал гэсэн арван таван хүрээг хамарч байна.

Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны эрхлэх асуудлын хүрээнд хамаарч байгаа, УИХ-аар шийдвэр гаргаж, үйл ажиллагааг нь зохицуулж, хяналт тавих үүрэгтэй байгууллагуудын одоо мөрдөж байгаа хууль эрх зүйн актуудад тусгасан Улсын Их Хуралд холбогдох зохицуулалтуудыг түүвэрлэн авч харуулав

1. Монгол Улсын Засгийн газар

Үндсэн хууль (1992)

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 27.6 дахь хэсэг “Улсын Их Хурлын чуулганы болон Байнгын хорооны хуралдааныг гишүүдийн олонхи нь хүрэлцэн ирснээр хүчинтэйд үзэж, хуралдаанд оролцсон гишүүдийн олонхийн саналаар асуудлыг шийдвэрлэнэ. Ерөнхий сайд, Засгийн газрын гишүүнийг томилох тухай асуудал, түүнчлэн хуульд өөрөөр заагаагүй бол бусад асуудлыг саналаа илээр гаргаж шийдвэрлэнэ”.

Засгийн газрын тухай хууль (1993)

18 дугаар зүйл. Монгол Улсын яам

2. Монгол Улсын яамыг Ерөнхийлөгчтэй зөвшилцөн, Ерөнхий сайдын өргөн мэдүүлснээр Улсын Их Хурал хэлэлцэн хуулиар байгуулж, татан буулгана.

18³ дугаар зүйл. Засгийн газрын агентлаг

1. Засгийн газар нь үйл ажиллагааныхаа зохих хүрээ, салбарт тохируулах болон хэрэгжүүлэх чиг үүрэг бүхий Засгийн газрын агентлагийг Улсын Их Хурлаас зөвшөөрсөн бүдүүвчийн дагуу байгуулан ажиллуулж болно.

25 дугаар зүйл. Ерөнхий сайд, Засгийн газрын гишүүн бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх баталгаа

6/ түүнийг Улсын Их Хурлын зөвшөөрөлгүйгээр эрүүгийн хариуцлагад татах, баривчлах, албадан саатуулах буюу цагдан хорих, шүүхийн журмаар захиргааны шийтгэл оногдуулах, бие, орон сууц, албан тасалгаа, уналгад нь халдах, үзлэг, нэгжлэг хийхийг хориглоно;

26 дугаар зүйл. Засгийн газраас Улсын Их Хуралтай харилцах

1. Засгийн газар нь Улсын Их Хурлын итгэлийг хүлээсэн байвал зохино. Улсын Их Хурал Засгийн газарт итгэл хүлээлгэхгүй байгаа тухай шийдвэр гаргавал Засгийн газар огцорно.

2. Засгийн газрын үйл ажиллагааны талаархи олон нийтийн санаа бодол, Улсын Их Хурал, Ерөнхийлөгчийн байр суурийг харгалзан шаардлагатай гэж үзсэн тохиолдолд Засгийн газар өөрт нь итгэл хүлээлгэж байгаа эсэхийг илэрхийлж өгөхийг хүсч холбогдох тогтоолын төслийг Ерөнхий сайд Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлнэ.

3. Итгэл хүлээлгэж байгаа эсэх тухай тогтоолын төсөл, түүнчлэн Засгийн газар огцрох тухайгаа Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэхээр Ерөнхий сайдын бэлтгэсэн мэдэгдлийн төслийг Засгийн газрын гишүүдийн дөрөвний гурваас доошгүйн ирцтэй

хуралдаанаар хэлэлцсэн байвал зохино.

4. Улсын Их Хурал өөрт нь итгэл хүлээлгэж байгааг нотолсон болон огцрох тухай хүсэлтийг хэрэгсэхгүй болгосон бол энэ тухай шийдвэр гарснаас хойш 6 сарын дотор Засгийн газар уг асуудлыг өөрөө санаачлан авч хэлэлцэхгүй.

5. Засгийн газраас Улсын Их Хуралтай өдөр тутам шууд харилцах асуудлыг Ерөнхий сайд, эсхүл ажил үүргийн хуваарь бүхий Засгийн газрын гишүүн эрхэлнэ.

6. Засгийн газар Улсын Их Хуралд жил бүр үйл ажиллагааныхаа тайланг тавьж, цаг үеийн асуудлаар тогтмол мэдээлэл хийж байна.

7. Засгийн газар үйл ажиллагааныхаа хөтөлбөрийн төслийг өөрийн бүрэн эрх эхэлснээс хойш 6О хоногийн дотор, улсын эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн үндсэн чиглэл зэрэг баримт бичгийн төслийг Улсын Их Хурлаас тогтоосон хугацаанд түүнд өргөн мэдүүлнэ

8. Засгийн газар хуулийн төсөл, төрийн бодлогын зарчмын бусад асуудлаар Улсын Их Хурлынхаас өөр саналтай байгаа бол Ерөнхий сайд уг саналаа дахин хэлэлцүүлэхээр Улсын Их Хуралд тавьж болох бөгөөд түүнийг Улсын Их Хурлын чуулганаар хэлэлцэн шийдвэрлэж хариу өгнө.

9. Засгийн газар хууль санаачлах бүрэн эрхийнхээ дагуу боловсруулсан хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн төслийг Ерөнхий сайд, түүний даалгавраар Засгийн газрын гишүүн Улсын Их Хурлын даргад зохих журмын дагуу өргөн мэдүүлнэ.

10. Энэ зүйлийн 9 дэх хэсэгт заасан төслийг Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэхийн өмнө хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн болон тухайн төслийг хариуцан боловсруулсан Засгийн газрын гишүүний албан ёсны зөвшөөрлийг авсан байна.

11. Засгийн газрын гишүүн нь Улсын Их Хурлын гишүүний асуулгын хариуг хууль тогтоомжид заасан журмын дагуу өгөх үүрэгтэй.

29 дүгээр зүйл. Засгийн газрын хуралдаан

1. Засгийн газар энэ хууль, бусад хуульд заасан бүрэн эрхийнхээ асуудал, түүнчлэн Улсын Их Хурлаас даалгасан, Ерөнхийлөгчөөс санал болгосон асуудлыг хуралдаанаараа хэлэлцсэний үндсэн дээр шийдвэрлэнэ. Түүний дотор дор дурдсан асуудлыг хуралдаанаараа заавал хэлэлцэнэ:

30 дугаар зүйл. Засгийн газрын шийдвэр

2. Засгийн газар нь Улсын Их Хурлаас хуулиар тусгайлан эрх олгосон нөхцөлд хуульд нийцүүлэн бүрэн эрхийнхээ хүрээнд нийтээр дагаж мөрдөх хэм хэмжээ тогтоосон эрхийн акт гаргаж болно. Энэ эрхийн акт нь тогтоол хэлбэрээр байна.

Агентлагын хүрээнд

Засгийн газрын агентлагийн эрх зүйн байдлын тухай хууль хууль (2004)

5 дугаар зүйл. Агентлаг байгуулах

5.1. Хуульд өөрөөр заагаагүй бол агентлагийг Улсын Их Хурлаас зөвшөөрсөн төрийн захиргааны байгууллагын тогтолцоо, бүтцийн ерөнхий бүдүүвчийн дагуу тухайн үйл ажиллагааны зохих хүрээ, Ерөнхий сайд, сайд /цаашид "сайд" гэх/-ын саналыг үндэслэн Засгийн газар байгуулна.

2. Монгол Улсын Ерөнхийлөгч

Ерөнхийлөгчийн тухай хууль (1993)

5 дугаар зүйл. Ерөнхийлөгч тангараг өргөх

1. Шинэ сонгогдсон Ерөнхийлөгч нь Улсын Их Хурал Ерөнхийлөгчөөр сонгогдсон гэж үзэж бүрэн эрхийг нь хүлээн зөвшөөрсөн хууль гаргаснаас хойш 30 хоногийн дотор Улсын Их Хуралд Үндсэн хуулиар тогтоосон тангараг өргөнө.

2. Ерөнхийлөгч тангараг өргөх өдрийг Улсын Их Хурал товлон тогтооно.

3. Ерөнхийлөгчийн тангараг өргөх ёслолын журмыг Улсын Их Хурал тогтооно.

7 дугаар зүйл. Ерөнхийлөгч ажлаа хариуцах

1. Ерөнхийлөгч Улсын Их Хуралд ажлаа хариуцаж жил тутам үйл ажиллагааныхаа талаар танилцуулж байна.

2. Ерөнхийлөгч тангаргаасаа няцаж Үндсэн хууль, бусад хууль, Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрхийг зөрчсөн тухай асуудлыг Улсын Их Хурлын нийт гишүүний гуравны нэгээс доошгүй нь албан ёсоор тавибал Үндсэн хуулийн гучин тавдугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт заасны дагуу Улсын Их Хурал хэлэлцэж Ерөнхийлөгчийг огцруулах эсэхийг шийдвэрлэнэ.

3. Үндсэн хуулийн цэц

Үндсэн хуулийн цэцийн тухай хууль (1992)

3 дугаар зүйл. Цэцийг байгуулах журам

1. Цэцийн есөн гишүүний гурвыг Улсын Их Хурал, гурвыг Ерөнхийлөгч, гурвыг Улсын Дээд шүүхийн санал болгосноор Улсын Их Хурал зургаан жилийн хугацаагаар томилно.

2. Цэцийн гишүүнээр томилох хүний тухай Улсын Их Хуралд санал болгохдоо Улсын Их Хурлын дарга зохих байнгын хороодын санал дүгнэлтийг үндэслэн захирамж, Ерөнхийлөгч захирамж, Улсын Дээд шүүх гишүүдийнхээ олонхийн саналыг үндэслэн зохих шийдвэр гаргана.

4 дүгээр зүйлийн 3. Үндсэн хуулийн цэцийн гишүүний бүрэн эрхийг Улсын Их Хурлаас дараагийн гишүүнийг томилсноор дуусгавар болно.

5 дугаар зүйлийн 3. Цэцийн гишүүн гэмт хэрэг үйлдсэнийг шүүх тогтоосон, эсхүл хууль зөрчсөн нь шүүхээр тогтоогдсон бол түүнийг Цэцийн гишүүнээс нь эгүүлэн татах тухай Цэцийн шийдвэр, анх илгээсэн байгууллагын саналыг үндэслэн Улсын Их Хурал эгүүлэн татаж болно.

7 дугаар зүйл. Цэцийн үйл ажиллагааны нөхцөл

1. Цэц нь ажлын албатай байна. Түүний орон тоог Улсын Их Хурлаас баталсан төсөвт багтаан Цэцийн ажлын албаны дарга тогтооно.

3. Цэцийн төсөв, цалингийн сан, гишүүдийн цалингийн хэмжээг Цэцийн даргын санал болгосноор Улсын Их Хурал тогтоож батална.

8 дугаар зүйл. Үндсэн хуулийн биелэлтэд тавих дээд хяналт

3. Цэц Үндсэн хуулийг зөрчсөн тухай дараахь маргааныг хянан үзэж, дүгнэлт гарган Улсын Их Хуралд оруулна:

1/ Ерөнхийлөгч Үндсэн хууль зөрчсөн эсэх;

2/ Улсын Их Хурлын дарга, гишүүн Үндсэн хууль зөрчсөн эсэх;

3/ Ерөнхий сайд, Засгийн газрын гишүүн Үндсэн хууль зөрчсөн эсэх;

4/ Улсын Дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч, Улсын ерөнхий прокурор Үндсэн хууль зөрчсөн эсэх;

5/ Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурлын дарга, Ерөнхий сайдыг огцруулах, Улсын Их Хурлын гишүүнийг эгүүлэн татах хуульд заасан үндэслэл байгаа эсэх.

Дөрөв. Төв банк /Монголбанк/**Төв банк /Монголбанк/-ны тухай хууль (1996)**

26 дугаар зүйл. Монголбанкны удирдлага

1. Монголбанкийг Улсын Их Хурлаас томилогдсон Ерөнхийлөгч толгойлж үйл ажиллагаагаа Улсын Их Хурлын өмнө хариуцан тайлагнана. Монголбанкны Ерөнхийлөгчийг Улсын Их Хурлын даргын өргөн мэдүүлснээр Улсын Их Хурал зургаан жилийн хугацаагаар томилно.

2. Монголбанкны Тэргүүн дэд ерөнхийлөгч, Дэд ерөнхийлөгч нарыг Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн өргөн мэдүүлснээр Улсын Их Хурал зургаан жилийн хугацаагаар томилно.

5. Монголбанкны Ерөнхийлөгчийн цалингийн хэмжээг Улсын Их Хурал тогтооно.

6. Улсын Их Хурал Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Тэргүүн дэд ерөнхийлөгч, Дэд ерөнхийлөгчийг дор дурдсан тохиолдолд албан тушаалаас нь чөлөөлөх асуудлыг шийдвэрлэнэ:

1/ арилжааны банкны хувьцаа эзэмшигч болсон;

2/ Монголбанкны эрх ашигт харш үйлдэл /эс үйлдэл/ гаргасан;

3/ биеийн эрүүл мэндийн байдал болон хүндэтгэн үзэх бусад шалтгаанаар албан үүргээ цаашид гүйцэтгэх боломжгүй гэж үзэж, уг албан тушаалаас чөлөөлж өгөхийг хүссэн;

4/ үүрэгт ажлаа хангалтгүй биелүүлсэн;

5/ гэмт хэрэг үйлдсэнийг нь шүүх тогтоосон;

6/ ашиг сонирхлын бусад зөрчил үүссэн.

8. Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Тэргүүн дэд ерөнхийлөгч, Дэд ерөнхийлөгчийн бүрэн эрхийн хугацаа тэдгээрийг томилсон өдрөөс эхэлж, Улсын Их Хурлаас дараагийн Монголбанкны Ерөнхийлөгч, Тэргүүн дэд ерөнхийлөгч, Дэд ерөнхийлөгчийг томилсноор дуусгавар болно.

30 дугаар зүйл. Монголбанк Улсын Их Хуралтай харилцах

1. Монголбанк төрийн мөнгөний бодлого, холбогдох хууль тогтоомжийн хэрэгжилт, мөнгө, зээлийн байдлын талаар Улсын Их Хуралд улирал тутам танилцуулна.

2. Төрийн мөнгөний бодлогод тодорхойлсон үзүүлэлт нь Монголбанкны үйл ажиллагаанаас үл шалтгаалан эдийн засагт бий болсон нөхцөл байдлаас хамааран хэрэгжээгүй тохиолдолд энэ талаар Улсын Их Хуралд танилцуулна.

3. Монголбанк санхүүгийн тайлангаа аудитын санал, дүгнэлт болон хяналтын зөвлөлийн санал, зөвлөмжийн хамт жил бүр Улсын Их Хуралд танилцуулна.

Тав. Төрийн албаны төв байгууллагын хүрээнд /Төрийн албаны зөвлөл/**Төрийн албаны тухай хууль (2002)**

5 дугаар зүйл. Төрийн албан тушаалын ангилал, төрөл 5.4. Төрийн өндөр албан тушаалтны зэрэг зиндаа, түүнтэй адилтгах төрийн албан тушаалтны зэрэглэлийг төрийн албаны төв байгууллагын саналыг үндэслэн Улсын Их Хурал тогтооно.

5.5. Энэ хуулийн 5.4-т заасан төрийн өндөр албан тушаалтны зэрэг зиндаатай адилтгах албан тушаалтны зэрэглэлд хамаарах төрийн жинхэнэ албан тушаалд тавигдах тусгай шаардлагыг Төрийн албаны төв байгууллагын саналыг үндэслэн Улсын Их Хурал тогтооно.

33.1. Төрийн албан хаагчийн ерөнхий удирдлага хэрэгжүүлэх Улсын Их Хурал

34.2. Төрийн албаны зөвлөлын үйл ажиллагааны хараат бус, бие даасан

байгууллага бөгөөд үйл ажиллагаагаа Улсын Их Хуралд тайлагнах.

34.4. Зөвлөлийн орон тооны 2 гишүүнд Улсын Их Хурлын Тамгын газар, Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар тус бүр нэг хүний нэр дэвшүүлэх бөгөөд нэр дэвшигч нь төрийн жинхэнэ албан тушаалд 15-аас доошгүй жил ажилласан, мэргэшсэн, ял шийтгэлгүй, 40 нас хүрсэн Монгол Улсын иргэн байна.

34.5. Улсын Их Хурал Зөвлөлийн орон тооны гишүүнийг 6 жилийн хугацаагаар томилно.

34.7. Зөвлөлийн даргыг Ерөнхийлөгчийн санал болгосноор Улсын Их Хурал 6 жилийн хугацаагаар томилох бөгөөд нэр дэвшигч нь төрийн жинхэнэ албан тушаалд 15-аас доошгүй жил ажилласан, удирдах ажлын дадлага, туршлагатай, ял шийтгэлгүй, 45 нас хүрсэн Монгол Улсын иргэн байна.

34.10. Зөвлөлийн үйл ажиллагааны дүрмийг Улсын Их Хурал батална.

34.11. Зөвлөлийн орон тооны гишүүн нь гэмт хэрэг үйлдсэнийг шүүх тогтоосон, эсхүл хууль ноцтой зөрчсөн бол түүнийг уг албан тушаалаас нь эгүүлэн татах тухай асуудлыг Зөвлөлийн саналыг үндэслэн Улсын Их Хурал шийдвэрлэнэ.

39.3. Төрийн байгууллага болон төрийн жинхэнэ албан хаагч, уг албанд нэр дэвшигчийн хооронд төрийн албатай холбогдсон асуудлаар гарсан маргааныг хүлээн авч, хянан шийдвэрлэх журмыг Улсын Их Хурал тогтооно.

Зургаа. Санхүүгийн зохицуулах хороо

Санхүүгийн зохицуулах хорооны эрх зүйн байдлын тухай хууль (2005)

4.2. Хорооны дүрмийг Улсын Их Хурал батална

9 дүгээр зүйл. Хороо Улсын Их Хуралтай харилцах

9.1. Хороо хуулийн хэрэгжилт, түүнчлэн өөрийн санхүүгийн болон үйл ажиллагааныхаа талаар жил тутам Улсын Их Хуралд тайлагнана.

9.2. Хорооны үйл ажиллагаа хууль тогтоомжид нийцэж байгаа эсэхэд Улсын Их Хурал зохих бүтцээрээ дамжуулан хяналт тавина.

11.2. Хорооны даргад Улсын Их Хурлын дарга, гишүүдэд Улсын Их Хурлын Эдийн засгийн байнгын хороо хоёр хүний, Хууль зүйн болон Төсвийн байнгын хороо, санхүүгийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн, Монголбанкны Ерөнхийлөгч тус бүр нэг хүний нэр дэвшүүлж, Улсын Их Хурлаас томилно.

Долоо. Үндэсний аудитын газар

Төрийн аудитын тухай хууль (2003)

13 дугаар зүйл. Ерөнхий аудитор, Ерөнхий аудиторын орлогч

13.1. Монгол Улсын Ерөнхий аудиторыг Улсын Их Хурлын даргын санал болгосноор Улсын Их Хурал 6 жилийн хугацаагаар томилох бөгөөд түүнийг нэг удаа улируулан томилж болно.

13.7. Ерөнхий аудиторын орлогчийг Монгол Улсын Ерөнхий аудиторын санал болгосноор Улсын Их Хурал томилж чөлөөлнө. Ерөнхий аудиторын орлогчид нэр дэвшигч нь энэ хуулийн 13.2-т заасан Монгол Улсын Ерөнхий аудиторт тавигдах шаардлагуудыг нэгэн адил хангасан байна. Хэрэв Улсын Их Хурал санал болгосон хүнийг нь томилох боломжгүй гэж үзсэн бол Монгол Улсын Ерөнхий аудитор дахин нэр дэвшүүлнэ.

13.8. Монгол Улсын Ерөнхий аудитор, Ерөнхий аудиторын орлогч чөлөөлөгдөх хүсэлтээ Улсын Их Хуралд гаргаж болно.

13.9. Албан үүргээ зохих ёсоор биелүүлээгүй болон биеийн эрүүл мэндийн улмаас албан үүргээ гүйцэтгэх чадваргүй болсон тохиолдолд Монгол Улсын Ерөнхий аудитор, Ерөнхий аудиторовын орлогчийг Улсын Их Хурал үүрэгт ажлаас нь чөлөөлж болно.

13.10. Монгол Улсын Ерөнхий аудитор, Ерөнхий аудиторовын орлогч гэмт хэрэгт сэжиглэгдсэн бол шүүхийн шийдвэр гарах хүртэл Улсын Их Хурал албан тушаалаас нь түдгэлзүүлэх ба гэмт хэрэг үйлдсэн нь нотлогдож, шүүхийн шийтгэх тогтоол хүчин төгөлдөр болсон бол албан тушаалаас нь огцруулна.

13.11. Монгол Улсын Ерөнхий аудитор, Ерөнхий аудиторовын орлогчийн цалин, зэрэг зиндааг Улсын Их Хурал тогтооно.

13.12. Монгол Улсын Ерөнхий аудитор, Ерөнхий аудиторовын орлогчийг гэмт хэрэг үйлдэж байхад нь буюу хэргийн газарт гэмт үйлдлийнх нь нотлох баримттайгаар баривчилсан бол холбогдох албан тушаалтан энэ тухай Улсын Их Хурлын даргад хорин дөрвөн цагийн дотор мэдэгдэнэ. Үүнээс бусад тохиолдолд тэдгээрийг албадан саатуулах, цагдан хорих болон шүүхийн журмаар захиргааны шийтгэл оногдуулах, гэр, албан өрөө, биед нь үзлэг, нэгжлэг хийхийг хориглоно.

13.13. Улсын Их Хурал Монгол Улсын Ерөнхий аудитор, Ерөнхий аудиторовын орлогч орон гарсан тохиолдолд 15 хоногийн дотор, Улсын Их Хурлын чуулганы чөлөө цагт дараагийн чуулган эхэлснээс хойш 15 хоногийн дотор тэдгээрийг нөхөн томилно.

16 дугаар зүйл. Аудитын төлөвлөлт

16.2. Үндэсний аудитын газар аудитын хэтийн болон жилийн төлөвлөгөө боловсруулахдаа дараахь зүйлийг харгалзан үзнэ:

16.2.1. Улсын Их Хурал, түүний Байнгын хороодоос ирүүлсэн санал;

20 дугаар зүйл. Санал, зөвлөмж, мэдээлэл

20.2. Монгол Улсын Ерөнхий аудитор улс орны эрх ашгийн төлөө гэж үзсэн аливаа асуудлаар санал, зөвлөмж бэлтгэж Улсын Их Хурал, түүний Байнгын хороо, холбогдох бусад байгууллага, албан тушаалтанд танилцуулж болно.

26 дугаар зүйл. Үндэсний аудитын газрын үйл ажиллагааны тайлан

26.1. Үндэсний аудитын газар үйл ажиллагаагаа жил бүр Улсын Их Хуралд тайлагнана. Үндэсний аудитын газрын жилийн тайланд тухайн жилийн бүтээгдэхүүний нийлүүлэлтийн тайлан болон санхүүгийн тайлан тусгагдана.

Найм. Олон нийтийн радио, телевиз

Олон нийтийн радио, телевизийн тухай хууль (2005)

21 дүгээр зүйлийн 5.2. Монгол Улсын Их Хурал 7 хүн Үндэсний зөвлөлийн гишүүнд нэр дэвшүүлнэ.

21.5. Энэ хуулийн 21.3, 21.4-т заасан шалгуурыг удирдлага болгон дор дурдсан байгууллага, албан тушаалтан Үндэсний зөвлөлийн гишүүнд нэр дэвшүүлнэ:

21.5.1. Монгол Улсын Ерөнхийлөгч 4 хүн;

21.5.2. Монгол Улсын Их Хурал 7 хүн;

21.5.3. Монгол Улсын Засгийн газар 4 хүн.

21.7. Энэ хуулийн 21.5-д заасан байгууллага, албан тушаалтан төрийн бус байгууллагуудын саналаас сонголт хийн Үндэсний зөвлөлийн гишүүнд нэр дэвшүүлж, Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлнэ.

21.8. Энэ хуулийн 21.7-д заасны дагуу нэр дэвшсэн хүмүүсийг Улсын Их Хурал хэлэлцэж Үндэсний зөвлөлийн гишүүнээр томилно.

Ес. Сонгуулийн Ерөнхий хороо**Сонгуулийн төв байгууллагын тухай хууль (2006)**

4 дүгээр зүйл. Хорооны гишүүнд нэр дэвшүүлэх, томилох журам

4.2. Хорооны гишүүний тавыг Улсын Их Хурлын Төрийн байгуулалтын байнгын хороо, хоёрыг Монгол Улсын Ерөнхийлөгч, хоёрыг Улсын дээд шүүх төрийн жинхэнэ албан хаагчдаас санал болгосноор Улсын Их Хурал зургаан жилийн хугацаагаар томилно.

4.3. Хорооны дарга, нарийн бичгийн даргыг Хорооны гишүүдийн дотроос Улсын Их Хурлын даргын санал болгосноор Улсын Их Хурал томилно.

4.5. Хорооны гишүүний бүрэн эрх нь түүнийг томилсон тухай Улсын Их Хурлын шийдвэр гарснаар эхэлж, дараагийн гишүүн томилогдсоноор дуусгавар болно.

6 дугаар зүйл. Хорооны гишүүний бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болох

6.6. Хорооны гишүүн огцрох тухай хүсэлтээ Улсын Их Хуралд бичгээр гаргаж болох бөгөөд уг хүсэлтийг Улсын Их Хурлын чуулганы үед гаргасан бол 21 хоногийн дотор, чуулганы чөлөө цагт гаргасан бол чуулган эхэлснээс хойш 21 хоногийн дотор Улсын Их Хурал хэлэлцэж шийдвэрлэнэ.

6.7. Хорооны гишүүн гэмт хэрэгт холбогдсон, түүнчлэн энэ хуулийн 11.7-д заасны дагуу баривчлагдсан бол түүний бүрэн эрхийг түдгэлзүүлэх эсэхийг энэ тухай эрх бүхий байгууллагын гаргасан санал, шийдвэрийг хүлээн авснаас хойш 14 хоногийн дотор Улсын Их Хурал хэлэлцэж шийдвэрлэнэ.

6.8. Хорооны гишүүн гэмт хэрэгт холбогдолгүй, гэм буруугүй болохыг тогтоосон эрх бүхий байгууллага, албан тушаалтны шийдвэрийг үндэслэн түүний бүрэн эрхийг сэргээж, Улсын Их Хурал тогтоол гаргана.

7 дугаар зүйл. Хорооны бүрэн эрх

7.1.11. ард нийтийн санал асуулга болон сонгууль зохион байгуулж явуулах, түүний бэлтгэл ажилтай холбогдсон асуудлаар шаардлагатай гэж үзвэл Улсын Их Хурал, Засгийн газарт санал оруулах;

7.3.1. Улсын Их Хурлын сонгуулийн тойрог байгуулах, түүнийг өөрчлөх талаархи саналыг Улсын Их Хуралд оруулах;

7.3.9. сонгуулийн нэгдсэн дүнг гаргаж, сонгогдсон Улсын Их Хурлын нийт гишүүний нэрийн жагсаалтыг үйлдэж, Монгол Улсын Ерөнхийлөгчид айлтган мэдүүлэх, тэдгээрийн бүрэн эрхийг хүлээн зөвшөөрөх санал боловсруулж Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх, нийтэд мэдээлэх;

* * *

Судалгааны үр дүн

Төрийн байгуулалтын байнгын хорооны үйл ажиллагааны чиглэл нь хууль санаачлагчаас өргөн мэдүүлсэн хууль, Улсын Их Хурлын бусад шийдвэрийн төслийг урьдчилан хэлэлцэж санал, дүгнэлт гарган нэгдсэн хуралдаанд хэлэлцүүлэх, эрхлэх асуудлын хүрээнд төрийн бодлого, Улсын Их Хурлын үйл ажиллагааг боловсронгуй болгох санал боловсруулах, Улсын Их Хурлын хяналтыг хэрэгжүүлэхэд чиглэгдэж байна. Мөн түүнчлэн дээр дурьдсан хууль тогтоомжийн хүрээнд Монгол Улсын Их Хурал түүнээс томилогддог байгууллага болох Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Цэц, Монгол Улсын Төв банк /Монголбанк/, Монгол Улсын Засгийн газар, Төрийн албаны төв байгууллага /Төрийн албаны зөвлөл/, Санхүүгийн зохицуулах хороо, Үндэсний аудитын газар, Олон нийтийн радио телевиз, Сонгуулийн Ерөнхий хороо болон ард түмнээс сонгогдсон Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн институтын хүрээнд үйл ажиллагааны үндсэн чиглэлээр тодорхой хуулийн зохицуулалттай ажиллаж байна.

Энэхүү хууль тогтоомжийн хамаарлын хүрээнд **Нэг.** Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн институтын хүрээнд; түүнийг сонгогдсон гэж үзэж бүрэн эрхийг хүлээн зөвшөөрсөн тухай хууль гаргах, огцруулах эсэхийг шийдвэрлэх /5,7 дугаар зүйл/

Хоёр. Үндсэн хуулийн цэцийн хүрээнд; цэцийн гишүүдийг томилох, эгүүлэн татах, төсвийг нь батлах, гаргасан дүгнэлтийг хэлэлцэх **Гурав.** Монгол Улсын Засгийн газрын хүрээнд; Ерөнхий сайд, гишүүдийг нэг бүрчлэн хэлэлцэн томилох, Засгийн газрыг огцруулах, үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг батлах, Монгол Улсын яамыг хэлэлцэн хуулиар байгуулж, татан буулгах, агентлагийн ерөнхий бүдүүвчийг батлах

Дөрөв. Улсын Төв банкны /Монголбанк/ хүрээнд; Монгол банкны Ерөнхийлөгч, тэргүүн дэд ерөнхийлөгч, дэд ерөнхийлөгч нарыг зургаан жилийн хугацаатай томилох, албан тушаалаас нь чөлөөлөх, төрийн мөнгөний бодлого, холбогдох хууль тогтоомжийн хэрэгжилт, мөнгө зээлийн байдлын талаар улирал тутам мэдээлж танилцуулах

Тав. Төрийн албаны төв байгууллагын /Төрийн албаны зөвлөл/ хүрээнд; Төрийн албаны зөвлөлийн саналыг үндэслэн төрийн өндөр албан тушаалтны зэрэг зиндаа, түүнтэй адилтгах түүнтэй адилтгах төрийн албан тушаалтны зэрэглэлийг тогтоох, орон тооны гишүүдийг зургаан жилийн хугацаатай томилох, эгүүлэн татах, зөвлөлийн үйл ажиллагааны дүрмийг батлах, төрийн албатай холбоотой гарсан төрийн албаны маргааны журмыг тогтоох **Зургаа.** Санхүүгийн зохицуулах хорооны хүрээнд; Хорооны дүрмийг батлах, хорооны гишүүдийг томилох, хорооны хуулийн хэрэгжилт, түүнчлэн өөрийн санхүүгийн болон үйл ажиллагааныхаа талаар жил тутам тайлагнах **Долоо.** Үндэсний аудитын газрын хүрээнд; Монгол Улсын Ерөнхий аудитор болон орлогчийг зургаан жилийн хугацаатай томилж чөлөөлөх, Үндэсний аудитын газар хэтийн болон жилийн төлөвлөгөө боловсруулахдаа УИХ, түүний байнгын хорооны санлыг харгалзах, үйл ажиллагаагаа жил бүр Улсын Их хуралд тайлагнах

Найм. Олон нийтийн радио телевизийн хүрээнд; Олон нийтийн радио телевизийн зөвлөлийн гишүүнийг зургаан жилийн хугацаатай томилж чөлөөлөх

Ес. Сонгуулийн ерөнхий хорооны хүрээнд; гишүүдийг зургаан жилийн хугацаатай томилж чөлөөлөх, ард нийтийн санал асуулга болон сонгууль зохион байгуулж явуулах, түүний бэлтгэл ажилтай холбогдсон асуудлаар шаардлагатай гэж үзвэл Улсын Их Хуралд санал оруулах, Улсын Их Хурлын сонгуулийн тойрог байгуулах, түүнийг өөрчлөх талаархи саналыг Улсын Их Хуралд оруулах, сонгуулийн нэгдсэн дүнг гаргаж, сонгогдсон Улсын Их Хурлын нийт гишүүний нэрийн жагсаалтыг үйлдэж, Монгол Улсын Ерөнхийлөгчид айлтган мэдүүлэх, тэдгээрийн бүрэн эрхийг хүлээн зөвшөөрөх санал боловсруулж Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх зэрэг эрх зүйн зохицуулалтууд тусгагдсан байна.

Улсын Их Хурлын хүрээнд /Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 6.13. дахь хэсэг/ гишүүний бүрэн эрхийг түдгэлзүүлэх эсэх асуудлыг гишүүдийн олонхийн саналаар санал дүгнэлт гаргах, Улсын Их Хурлын Тамгын газрын Ерөнхий нарийн бичгийн даргыг томилох, чөлөөлөх санал гаргахыг хэлэлцэх /мөн хуулийн 11.1.21 дахь хэсэг/ хуулийн зохицуулалт байна.

Парламентын дотоод ажил хариуцсан байнгын хорооны эрх зүйн зохицуулалт

1. Бүгд Найрамдах Польш Улс

Бүгд Найрамдах Польш Улсын Төлөөлөгчдийн танхимын байнгын дүрэм /The Standing Orders of the Sejm of the Republic of Poland/-ын 18.1 дэх хэсэг болон 18.3 дахь хэсэгт Захиргаа, дотоод хэргийн байнгын хороо болон Үндсэн хуулийн тайлагналын байнгын

хороотой байхаар заажээ. Захиргаа, дотоод хэргийн байнгын хорооны эрхлэх асуудлын хүрээнд төрийн захиргаа болон аюулгүй байдал, нийгмийн дэг журам болон аюулгүй орчны үйл ажиллагааны журам хамаарна. Харин Үндсэн хуулийн тайлагналын байнгын хороо нь Үндсэн хуулийн дагуу байгуулагдах байгууллагуудын үйл ажиллагааны шудрага байгаа эсэхэд хяналт тавих бөгөөд энэ талаар тогтоол гаргах, үр дүнгийн талаар танхимд танилцуулах чиг үүрэгтэй.

2. Их Британи Умард Ирландын Нэгдсэн Вант Улс.

Их Британи Умард Ирландын Нэгдсэн Вант Улсын Төлөөлөгчдийн танхимын байнгын дүрэм /Standing Orders of the House of Commons/ 152 дугаар хэсэгт хороодын эрхлэх асуудлын хүрээг тодорхойлжээ. Англи Улсын хувьд төрийн дээд болон засгийн газрын байгууллагууд, тэдгээрийн үйл ажиллагаа, болон парламентын дотоод асуудлыг цаг үеийн шаардлага, өөрчлөлттэй холбоотойгоор хэд хэдэн хороодод харьяалуулсан байна. Тухайлбал, Үндсэн хуулийн хороо нь хуулиудыг Үндсэн хуулийн үзэл санааны үүднээс хянаж Үндсэн хуулийн асуудлаар өргөн хэмжээний судалгаа явуулах чиг үүрэгтэй. Энэ хороо нь хуулийн төслөөс гарах үр нөлөөнд үнэлгээ хийх, төслийн талаархи мэдээллийг танхимд өгнө. Байнгын хороо нь Үндсэн хуулийн асуудлаар мөрдөн шалгах ажиллагаа явуулах бөгөөд голлон Засгийн газарт хандсан зөвлөмж бүхий мэдээллийг хүргүүлнэ. Лордын танхимын даргаас жил бүр нотлох баримт хүлээн авч Үндсэн хуулийн асуудлаархи Засгийн газрын байр суурийг тодорхойлно.

Дотоод хэргийн байнгын хороо нь 11 гишүүнээс бүрдэх бөгөөд улс төрийн гурван том намаас энэ хороонд ордог. Дотоод хэргийн яам /хууль зүйн яам/ түүнтэй холбоотой бусад төрийн байгууллагын бодлого, захиргаа болон зардлыг хянах зорилгоор байгуулсан. Уг хороо нь олон нийт болон бүлгээс үндэслэл, нотолгоо бүхий хүсэлт цуглуулж, уг хүсэлтэд үндэслэн дүгнэлт хийж Засгийн газарт хандсан зөвлөмж гаргадаг. Засгийн газар нь энэхүү зөвлөмж нийтлэгдсэнээс хойш хоёр сарын дотор уг зөвлөмжийн талаар хариу тайлбар өгнө. Түүнчлэн Дотоод хэргийн хороо нь Парламентын өдөр тутмын үйл ажиллагааг хариуцна.

Захиргааны хороо нь Их Британи Улсын Парламентын Нийтийн танхимын тусгай хороо /select committee/ бөгөөд 2005 оны 7 дугаар сард өмнөх дотоодын 5 хороог өөрчлөн байгуулсан бол, Арын суудлын ажил хэргийн хороог 2010 оны 6 дугаар сард шинэ байнгын дүрэм гаргах замаар байгуулсан. Хороо нь арын суудлын гишүүд (жишээлбэл, Эзэн хааны эсхүл сүүдрийн сайд)-ийг төлөөлөн долоо хоногийн нэг өдөрт ажил хэргээ танилцуулдаг байна. Хороо нь чуулганы эхэнд сонгогдсон 7 гишүүн, даргаас бүрдэнэ. Дарга нь сөрөг хүчний гишүүн байх бөгөөд бусад хороодын гишүүдийн адил журмаар сонгогдоно.

Санхүү ба үйлчилгээний хороо мөн тусгай хороо бөгөөд Танхимын үйлчилгээний төсвийг хянах ба танхимын төсөвт нарийвчилсан судалгаа хийх үүрэгтэй. Гишүүдийн зардлын /The Members' Expenses Committee/ нь 2011 оны 7 дугаар сар хүртэл Гишүүдийн урамшууллын хороо гэж нэрлэгдэж байсан бөгөөд Их Британи Улсын Парламентын Нийтийн танхимын тусгай хороо юм. Нийтийн танхимын гишүүдийн цалин урамшууллын талаар танхимын тэргүүн болон Гишүүдийн үнэлгээний хороонд зөвлөгөө өгнө.

2009 оны 1 сард байгуулагдсан ба Мэдээллийн эрх чөлөөний хуулийн дагуу Гишүүдийн зардлыг нийтэд мэдээлэхтэй холбогдуулан авсан арга хэмжээний хүрээнд байгуулагдсан. 2009 оны гишүүдийн цалин, урамшууллын талаархи хэрүүлийн дараа гишүүдийн зардал, урамшууллын талаархи түр арга хэмжээг хэрэгжүүлэх ажлыг хариуцаж байсан. 2011 оны 5-7 сард сонгуультай холбоотойгоор бараг үйл ажиллагаа явуулаагүй ба хороог шинээр нэрлэн гишүүдийг нь шинээр томилж Парламентын стандартын тухай 2009 оны хуулийн хэрэгжилтийн талаар дараахь асуудлаар тайлан гаргах үүрэгтэй болсон. Үүнд:

1. Татвар төлөгчдийн төлж буй мөнгөний үнэ цэнэ
2. тайлагнал
3. олон нийтийн парламентад итгэх итгэл
4. гишүүд өөрсдийн үүргээ үр ашигтайгаар биелүүлэх чадвар
5. гэр бүлтэй болон дутуу хангамж эдэлсэн гишүүдэд шударга ёс хэрхэн үйлчлэх
6. гишүүдийн хууль ёсны нэхэмжлэл гаргах нь хязгаарлагдсан эсэх. Эдгээр зургаан асуудлаар тайлан гаргана.

Стандарт ба дархан эрхийн хороо /Standards and Privileges Committee/ нь 1995 онд Дархан эрхийн хорооны оронд байгуулагдсан. Парламентын дархан эрх зөрчсөн талаархи гомдлыг хэлэлцэж Танхимд зөвлөмж гаргах 10 гишүүнтэй. Парламентын стадаартын комиссарын үйл ажиллагаанд хяналт тавихаар томилогдсон. Гишүүдийн ашиг сонирхлын бүртгэлийг цуглуулах, хадгалах, хүртээмжтэй байдлыг хангах үйл ажиллагаанд хяналт тавих бөгөөд гишүүдийн ашиг сонирхлын бүртгэлтэй холбоотой гомдлыг авч хэлэлцэх, гишүүний үйл ажиллагааны дүрэмж журмыг зөрчсөн талаархи гомдлыг шалгана.

Журмын хороо /Procedure Committee/ нь мөн тусгай хороо бөгөөд нийтийн үйл ажиллагаа эрхлэхэд мөрдөх журам, практикийг авч хэлэлцдэг. Сонгох хороо /Committee of Selection / нь тусгай хороо боловч бусад хороодтой адилгүй Дотоод үйл ажиллагааны журмаар зохицуулагддаг бөгөөд онцгой байгууллага, хувь хүнд хамаарна. Энэхүү Сонгох хороо, Стандарт, дархан эрхийн хороо, Хамтын ажиллагааны хороод нь шинэ гишүүн томилох, гишүүнээс чөлөөлөхийг одоо байгаа гишүүд нь шийддэг. Тусгай хороодын гишүүдийг нийтийн танхимд санал оруулах замаар шийддэг бол нийтлэг чиг үүргийн хороо (нийтийн хуулийн төслийн хороо) зэргийг хороо нь өөрийн эрх мэдлийн хүрээнд томилдог.

3. Энэтхэг Улс.

Энэтхэг Улсын Лок Сабха үйл ажиллагааны дүрэм /Rules of Procedure and conduct of business in Lok Sabha/ буюу Төлөөлөгчдийн танхимын үйл ажиллагааны дүрмийн 26 дугаар бүлгийн 253-331 зүйлд Байнгын хороод нь нийлэг чиг үүргийн болон яамд хариуцсан төрөлтэй байхаар заасан. Нийтлэг чиг үүргийн байнгын хороо нь Засгийн газрын баталгааны байнгын хороо байх бөгөөд энэ нь сайд нарын өгсөн амлалт, баталгаа, үйл ажиллагааг судлаж танхимд дараахь мэдээллийг гаргаж өгнө.

1. Засгийн газрын баталгаа, үйл ажиллагааны хэрэгжилтын хүрээ хэмжээ
2. Хэрвээ хэрэгжсэн бол уг хэрэгжилт нь зорилгыг хэрэгжүүлэх шаардлагатай хамгийн бага хугацаанд хэрэгжсэн эсэх

Ийнхүү хоёр мэдээллийн үр дүнд гарсан санал хураалтын дүнгээ танхимд мэдэгдэнэ.

4. Япон Улс.

Япон Улсын Парламентын тухай хууль /The Diet Law/-ийн 41-54 дүгээр зүйлд заасны дагуу “Үндэсний суурь бодлогын хороо /Committee on Fundamental National policy/ гэсэн байнгын хороо үйл ажиллагаагаа явуулж байна. Тус хуулийн 41 дүгээр зүйлд зааснаар Танхим бүрийн байнгын хороо нь тэдгээрийн эрхлэх асуудлын хүрээнд хамаарах арга хэмжээ /шийдвэрийг оролцуулан/, гомдол болон бусад асуудлыг авч хэлэлцэнэ.

Үндэсний суурь бодлогын хороо нь төрийн үндсэн бодлогыг хэлэлцэх үүрэгтэй. Энэ хороо нь Зөвлөхүүдийн танхимын ижил нэртэй ийм хороотой хамтран хуралддаг ба Ерөнхий сайд ба сөрөг намын удирдагчдын хооронд үндэсний суурь бодлого болон бусад чухал асуудлаар хэлэлцүүлэг хийхэд голлох үүрэгтэй оролцоно. Нэг онцлог нь мөн хуулийн 43 дугаар зүйлд Байнгын хороо бүр мэргэжлийн мэдлэгтэй ажилтан, /Сэнмон

буюу мэргэжлийн зөвлөх/ болон судлаачидтай байхаар заасан байна. Уг хуулийн 48, 53 дугаар зүйлд зааснаар хорооны дарга нь хорооны ажил хэргийг эмхэлж, хорооны үйл ажиллагааны журмыг сахиулж, хорооны хурлын үйл явц, үр дүнгийн талаар танхимд мэдээлнэ.

5. Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улс

Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улсын Парламентын процессын дүрэм /Rules of Procedure of the German Bundestag/-ийн 54-74 зүйлд байнгын хорооны эрх зүйн зохицуулалтыг тусгасан байна. Ахмадуудын зөвлөл нь Парламентын дотоод асуудлыг хэлэлцэхэд оролцдог байна. Ахмадуудын зөвлөл нь Германы Бундестагийн Ерөнхийлөгч, дэд ерөнхийлөгч, болон бусад 23 гишүүнээс бүрдэнэ. Тус зөвлөлийн гишүүн байхад заавал насаар хамгийн ахмад байх шаардлагагүй, харин улс төрийн амьдралын арвин туршлагатай байх шаардлагатай. Ахмадуудын зөвлөл нь Бундестагийн Ерөнхийлөгчид туслах ба ингэхдээ Бундестагийн үйл ажиллагаа нь аль болох үр ашигтай, хэвийн явагдах боломжийг хангахад туслана. Жишээлбэл долоо хоногийн хуралдааны өдрүүдийг урьдчилан тогтоож хурлаар хэлэлцэх асуудлыг гаргана. Цаашлаад энэхүү зөвлөл нь үүссэн маргааныг хэлэлцэх, эвлэрүүлэх форум болдог. Ахмадуудын зөвлөл нь өргөн хүрээнд үйл ажиллагаа явуулах тул өөрт нь тусгай дэмжлэг үзүүлэх комиссуудыг томилдог.

Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улсын Парламентын процессын дүрмийн /Rules of Procedure of the German Bundestag/ долоодугаар бүлгийн 54-74 дүгээр зүйлд заасан байнгын хорооны эрх зүйн зохицуулалт нь Япон Улсын Парламентын байнгын хороотой ижил, төсөөтэй зохицуулалттай байгааг дурдаж байна.

6. Австри Улс

Австри Улсын холбооны хуулийн Үндэсний зөвлөлийн үйл ажиллагааны дүрэм /Federal Law on the Rules of Procedure of the National Council/-ийн 29-41 дүгээр зүйлд Гол байнгын хорооны тухай зохицуулсан байна.

Гол хороо /Main committee/ нь Үндэсний зөвлөлийн гурав дахь чиг үүрэг болох холбооны түвшний гүйцэтгэх чиг үүрэгт оролцох үүргээ дамжуулан гүйцэтгэх байгууллага юм. (эхний нэг, хоёр дахь чиг үүрэг нь хууль тогтоох ба хяналтын чиг үүрэг байна). Ийм учраас энэхүү хорооны чиг үүргийг хуулиар хатуу зохицуулсан байдаг. Үндэсний зөвлөлийн Гол хороонд гишүүд тодорхой шийдвэрүүдийг эрх бүхий засгийн газрын гишүүдтэй хамт хэлэлцэнэ. Гол хорооноос баталсан бол шийдвэр гарсанд тооцно.

Энэ нь өөрөө Парламентын байнгын хороо байх бөгөөд дуртай цагтаа хуралдана. Ихэвчлэн Үндэсний зөвлөлийн ерөнхийлөгч эсхүл түүний дэд ерөнхийлөгч энэ хороог даргална. Парламентын бүлгүүдийн дарга нар нь энэ хорооны орон тооны бус гишүүд байна.

Энэхүү гүйцэтгэх захиргааны ажилд оролцсон шинжтэй чиг үүрэг нь бүгд найрамдах улсын үеэс үргэлжлэн шинээр байгуулагдсан төрийн хувьд үргэлжүүлэх парламентад хамаарах зарчмын гол чиг үүрэг болж орж ирсэн. Гэхдээ Холбооны Засгийн газар нь парламентад захирагддаг байсан ба парламент нь холбооны захиргааны үйл ажиллагаанд маш олон төрлийн хяналт болон оролцоотой байсан. Үндсэн хуулийн 1929 оны шинэчлэлээр Холбооны Ерөнхийлөгч, Холбооны Засгийн газрын байр суурийг бэхжүүлсэн бөгөөд парламентад байх эрх мэдлийг цөөрүүлсэн ч гэсэн шийдвэр гаргахад оролцоно гэдэг нь хариуцлагыг хуваан авч байна гэсэн утгаараа энэ хорооны шийдэх асуудлууд нь ихэвчлэн улс орны маш чухал асуудлууд байдаг.

Зарим зохицуулалтууд энэхүү Гол хороогоор батлагдсан байх ёстой, жишээлбэл Засгийн газраас батлах сонгуулийн журам. Хорооны зөвшөөрлийг үндэслэн цэргийг гадаадад илгээх, энх тайвныг сахиулах үйл ажиллагаанд оролцуулах, экспортыг дэмжих, төрийн өмчийг худалдах зэрэг асуудлуудыг шийдвэрлэхэд авдаг. Түүнчлэн уг хороо нь дараахь гол бус чиг үүргүүдийг гүйцэтгэдэг:

- Европын холбооны улс төрийн ажилд оролцох Холбооны Үндсэн хуулиар энэ чиг үүргийг Гол хороонд даалгасан байдаг ба энэ нь өөрөө дэд хороодыг байгуулж болно. Энэ төрлийн асуудлыг Үндэсний зөвлөлөөс түргэн шуурхай шийдвэрлэх боломжийг энэ хороо олгодог.
- Хяналтын шүүхийн Ерөнхийлөгчийг томилох, Омбудсманы гишүүн, Зэвсэгт хүчний комиссийн даргад нэр дэвшүүлэх;
- Үндэсний социализмийн хохирогчдод зориулсан АБНУ -ын үндсэний сангийн удирдах зөвлөлийн гишүүдийг шууд сонгох
- Европын шударга ёсны шүүхийн Австри шүүгч болон Европын холбоон дахь Австри гишүүнийг хэлэлцэх, томилох.

* * *

Судалгааны үр дүн

Бусад орнуудын парламентын дотоод ажил хариуцсан байнгын хорооны үйл ажиллагааны эрх зүйн зохицуулалтыг Парламентын тухай хууль болон Хурлын танхимын дүрмээр хэрхэн тусгагдсаныг түүвэрлэн орчуулж судлахад улс орон бүр өөрийн онцлогт тохирсон өөр өөр зохицуулалттай байх ба байнгын хорооны нэршил нь ч мөн өөр өөр байна.

Зарим улсын хувьд парламентын дотоод ажил, Үндсэн хуулиар байгуулагдах төрийн чиг үүргийг гүйцэтгэх байгууллагын асуудлуудыг хуваан хоёр байнгын хороонд хариуцуулсан байхад зарим газар нэг хороонд харьяалагдаж байна. Түүнчлэн энэхүү дотоод асуудал хариуцсан эсхүл Үндсэн хуулийн суурь бодлого хариуцсан хорооны гишүүдийг сонгох, томилохдоо онцлог журамтайгаар зохицуулсан улс орон байх бөгөөд харин бусад хороодтой адил журмаар сонгож томилдог улс орныг тусгайлан бичээгүй юм.

Дээрх зохицуулалтаас үзэхэд тухайн улс орны төрийн бодлого, тулгамдаж буй асуудал, Үндсэн хуульд байгууламжийн онцлогоос хамааран дотоод ажил хариуцсан болон Үндсэн хуулийн хэрэгжилт, төрийн дээд болон Засгийн газрын үйл ажиллагаатай холбоотой асуудлыг эрхлэх хороодыг тус тусад нь байгуулах хандлага ажиглагдаж байна.

* * *

Ашигласан материал:

1. Монгол Улсын Үндсэн хууль (1992)
2. Монгол Улсын Их Хурлын тухай хууль (2006)
3. Засгийн газрын тухай хууль (1993)
4. Засгийн газрын агентлагын эрх зүйн байдлын тухай хууль (2004)
5. Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн тухай хууль (1993)
6. Үндсэн хуулийн цэцийн тухай хууль (1992)
7. Төв банк /Монголбанк/-ны тухай хууль (1996)
8. Төрийн албаны тухай хууль (2002)
9. Санхүүгийн зохицуулах хорооны эрх зүйн байдлын тухай хууль (2005)
10. Төрийн аудитын тухай хууль (2003)
11. Олон нийтийн радио, телевизийн тухай хууль (2005)

12. Сонгуулийн төв байгууллагын тухай хууль (2006)
13. Япон Улсын Үндсэн хууль. Орч: П.Амаржаргал Адмон хэвлэл 2011
14. The Diet Law /Парламентын тухай хууль/
15. http://www.shugiin.go.jp/index.nsf/html/index_e.htm
16. <http://www.sangiin.go.jp/eng/index.htm>
17. Дэлхийн Улс орнуудын парламентын ажлын алба. Адмон хэвлэл 2012
18. Polish Constitutional Law: The Constitution and selected statutory materials. Chancellery of Sejm Warsaw 2009
19. The Standing Orders of the Sejm of the Republic of Poland
20. Марна Харт. Орч: П.Амаржаргал. Ред: Н.Лүндэндорж Мөнхийн үсэг хэвлэл 2012
21. <http://parliament.uk/business/committee>
22. Standing Orders of the House of Commons. Published by The House of Commons 2012
23. Rules of Procedure and conduct of business in Lok Sabha. Secretariat 2010
24. Rules of Procedure of the German Bundestag as published in the Notification of 2 July 1980 (Federal Law Gazette I, p. 1237) and as amended by the Notification of 20 August 2008
25. Federal Law on the Rules of Procedure of the National Council. Promulgations: BGBl. [Federal Law Gazette] No. 410/1975 as amended in BGBl.
26. <http://www.parlament.gv.at/ENGL/PERK/RGES/>
27. http://www.bundestag.de/htdocs_e/documents/legal/index.html

